

ПРОФИЛОТ НА СТОРИТЕЛИТЕ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА УСПЕШНА РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА И СОЦИЈАЛНА АДАПТАЦИЈА НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА И ДЕЦА

СОСТОЈБАТА СО ЗАТВОРЕНИЧКАТА ПОПУЛАЦИЈА ВО КПУ И ДЕЦА ВО ВПД
ВО ПЕРИОДОТ 2015 - 2022 ГОДИНА

Овој проект е
финансиран од
Европската Унија

ГРАДЕЊЕ НА УСЛУГИ ЗАСНОВАНИ НА ЗАЕДНИЦАТА
ЗА ПОДДРШКА НА РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА И
РЕИНТЕГРАЦИЈА НА ПОРАНЕШНО ОСУДЕНИ ЛИЦА

Издавач: МАКЕДОНСКО ПЕНОЛОШКО ДРУШТВО

Уредник: Доц. д-р Елена Мујоска Трпевска

Наслов на публикацијата: Профилот на сторителите како предуслов за успешна ресоцијализација и социјална адаптација на осудените лица и деца – Состојба со затвореничката популација во КПУ и деца во ВПД во периодот 2015 – 2023 година

Авторки: Проф. д-р Гордана Лажетик

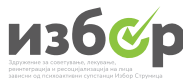
Доц. д-р Елена Мујоска Трпевска

Лектор: Весна Костовска

Графички дизајн: Бригада дизајн

Место: Скопје

Година на изданието: 2024

Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на МПД и на никаков начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата на Европската Унија.

Авторките изразуваат посебна благодарност до Управата за извршување на санкциите и до Воспитно-поправниот дом Тетово во Волковија за доставените годишни извештаи, односно статистички податоци што се користеа при изработката на оваа Анализа.

Содржина

ВОВЕД	5
ПРВ ДЕЛ	7
АНАЛИЗА НА РЕЛЕВАНТНИ ПОДАТОЦИ	7
1. СОСТОЈБАТА СО ПОЛНОЛЕТНИТЕ СТОРИТЕЛИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА .	7
2. НОВОПРИМЕНИ ОСУДЕНИ ЛИЦА ВО КПУ	12
3. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА ШТО ИЗДРЖУВААТ КАЗНА	
ЗАТВОР ВО КПУ	14
3.1. Полот на осудените лица	14
3.2. Образовната структура на осудените лица	16
3.3. Осудени лица според извршеното кривично дело	17
3.4. Старосна структура на осудените лица	19
3.5. Рецидивизам	21
4. АКТИВНОСТИ ВО РАМКИТЕ НА ТРЕТМАНОТ СО ЦЕЛ УСПЕШНА	
РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА	27
4.1. Образованието како третман	27
4.2. Работниот ангажман како третман	28
4.3. Стручното оспособување и стекнувањето вештини	30
4.4. Здравствената заштита на осудените лица.....	31
5.СОСТОЈБАТА СО ДЕЦАТА ОСУДЕНИ НА КАЗНА ЗАТВОР ЗА ДЕЦА ВО	
ЗАТВОР ОХРИД	32
6. СОСТОЈБАТА СО ДЕЦАТА ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ ВО ВПД ТЕТОВО ВО	
ВОЛКОВИЈА	33
6.1. Возраст	33
6.2. Извршено кривично дело	35
6.3. Претходно изречени мерки	36
6.4. Сместување деца од женски пол во ВПД	37
ВТОР ДЕЛ	38
АНАЛИЗА НА ИЗВЕШТАИ НА	38
РЕЛЕВАНТНИ ДОМАШНИ И СТРАНСКИ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ	38
7. НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ	38
8. НАОДИ ОД ИЗВЕШТАЈОТ НА КОМИТЕТОТ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА ОД	
ТОРТУРА (КПТ)	41
9. УКАЖУВАЊА НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ВО ОДНОС НА	
ЗАТВОРСКИОТ СИСТЕМ	42
ТРЕТ ДЕЛ	45
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	45
10. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	45
11. ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ	45

КОРИСТЕНИ КРАТЕНКИ

ВПД	–	Воспитно-поправен дом
ВПУ	–	Воспитно-поправна установа
ГИ	–	Годишен извештај
ЕКЧП	–	Европска конвенција за основите човекови права и слободи
ЕСЧП	–	Европски суд за човекови права
ЕУ	–	Европска Унија
ЗИД	–	Закон за изменување и дополнување
ЗИС	–	Закон за извршување на санкциите
ЈЗУ	–	Јавна здравствена установа
КПТ	–	Европски комитет за превенција од тортура и нечовечко или понижувачко постапување или казнување
КПУ	–	Казнено-поправна установа
НП	–	Народен правобранител
НС	–	Национална стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија за периодот 2021 – 2025
ОЈО	–	Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал
ГОКК	–	и корупција
СЕ	–	Совет на Европа
УИС	–	Управа за извршување на санкциите

ВОВЕД

Поставеноста на системот за извршување на санкциите во нашата држава се развива и се унапредува согласно Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија за периодот 2021 – 2025 (во натамошниот текст: НС),¹ како и врз основа на Законот за извршување на санкциите (во натамошниот текст: ЗИС).² Легислативната рамка е заокружена и со големиот број донесени подзаконски акти во функција на правилна примена на ЗИС.

Состојбите во системот за извршување на санкциите сè уште не ги постигнале посакуваните стандарди. Долги години се повторуваат истите забелешки во однос на супстандардните услови за издржување казна затвор, проблеми со обезбедување здравствена заштита, отсуство на континуиран процес на образование, предизвици во однос на прогресирањето на осудените лица од женски пол, но и состојбите поврзани со недоволната екипираност со стручен кадар во секторите за ресоцијализација, појавата на т.н. „затворски туризам“, присуството на дрога во затворите, односот на затворската полиција кон затворениците и сл.

Особено загрижува состојбата со КПД Идризово, како најстар и најголем казнено-поправен дом во државата, каде што казна затвор издржуваат најголем број затвореници, чија безбедност е сериозно доведена во прашање поради недостиг на затворски чувари, па затоа беше прогласена вонредна состојба³ и беше ангажирана војската да ги чува затворениците.⁴

Предизвици за подготовка на оваа анализа се и извештаите на Комитетот за превенција од тортура (во понатамошниот текст: КПТ) на Советот на Европа, кој во последниот извештај ја напушти вообичаената дипломатска реторика и многу јасно и директно ги посочи недостатоците што ги има воочено тој, а државата не успева да ги исполни во подолг временски период.

¹ Националната стратегијата за развој на пенитенцијарниот систем во Република Северна Македонија за периодот 2021 – 2025. Достапна на: <https://rm.coe.int/pentitentiary-national-strategy-north-macedonia-mkd/1680a462d1>, последна посета на 13.9.2024 г.

² Закон за извршување на санкциите, „Службен весник на РСМ“ бр. 99/19, 220/19 и 236/22.

³ Извештањата за активностите поврзани со кризната состојба на дел од територијата на Република Северна Македонија, и тоа на подрачјето на Општината Гази Баба на кое Казнено-поправната установа Казнено-поправен дом Идризово ја врши својата надлежност заради спречување на безбедносните закани и зајакнување на обезбедувањето на Установата, се достапни на: https://vlada.mk/2024_2, последна посета на 13.9.2024 г.

⁴ Радио Слободна Европа: Полиција и војска на помош во обезбедувањето на најголемиот затвор Идризово.

Во првиот дел од оваа анализа сумарно се прикажани трендовите и стапките како во однос на кадарот во казнено-поправните установи (во натамошниот текст: КПУ) и во воспитно-поправните установи (во натамошниот текст: ВПУ), така и во однос на затвореничката популација, односно осудените лица што издржуваат казна во КПУ, децата во судир со законот што издржуваат казна затвор за деца и децата во судир со законот на кои им е определена воспитна мерка Упатување во воспитно-поправен дом (во натамошниот текст: ВПД). За изведување какви било заклучоци и формулирање препораки, неопходно е да се започне со анализа на состојбите во изминатите неколку години, со цел да се добие претстава за профилот на затворениците, нивните потреби, можности и пречки за успешна ресоцијализација и подоцнежна социјална адаптација. Токму поради тоа, затвореничката популација се менува според многу параметри што мора да се имаат предвид. Децата во установите се најранливата категорија и во оваа анализа неизбежно беше да се анализираат и состојбите во двете установи што ги има во нашата држава – Затвор Охрид и ВПД Тетово во Волковија.

Анализата на податоците сама по себе е недоволна за да се добие целосна слика за тоа на кои аспекти поврзани со процесот на третманот поради ресоцијализација се наидува при извршување на казната затвор. Вториот дел од анализата е посветен токму на сумирање на согледбите на Народниот правобранител, на КПТ и на Европската комисија во однос на воочените слаби алки во системот за извршување на санкциите. Сите тие даваат значителен придонес во насока на идентификување на прашањата и областите каде што е неопходно да се адресираат проблемите и да се преземат дополнителни мерки и активности за надминување на констатираните слабости.

Врз основа на согледувањата од првите два дела на анализата, сами се наметнаа заклучоците и предлозите за подобрување на состојбите. Првите два дела помогнаа предложеното да биде реално остварливо, да биде во контекст на актуелните состојби, да се превенираат идни состојби на небезбедност во КПУ или ВПУ и нарушување на процесот на ресоцијализација во установите, а тоа ја нарушува позитивната прогноза за успешна социјална адаптација на лицето по напуштањето на установата.

ПРВ ДЕЛ

АНАЛИЗА НА РЕЛЕВАНТНИ ПОДАТОЦИ

1. СОСТОЈБАТА СО ПОЛНОЛЕТНИТЕ СТОРИТЕЛИ НА КРИВИЧНИ ДЕЛА

Појдовна основа за секоја анализа на трендовите и карактеристиките на затвореничката популација вообичаено е да започне со анализа на вкупниот број осудени лица во определен период. За потребите на анализата на податоците во однос на различните аспекти поврзани со осудените лица што издржуваат казна затвор во КПУ, користени беа годишните извештаи на Управата за извршување на санкциите (во натамошниот текст: УИС).⁵ Со цел да се добие покомплетна претстава за трендовите и стапките на движење на затворската популација, се анализираа податоци за периодот 2015 – 2022 година.

Табела 1. Вкупен број осудени лица според КПУ во периодот 2015 – 2022 година

КПУ	Вкупен број на осудени лица на 31.12.						
	2015	2016	2017	2018	2019	2021	2022
КПД Идризово	1934	1908	1762	1222	1181	1121	1205
КПД Штип	364	358	309	230	220	236	240
КПД од отворен вид Струга	68	50	50	21	35	46	56
Затвор Скопје	127	113	108	98	104	166	172
Затвор Тетово	85	73	83	47	66	62	61
Затвор Куманово	143	134	115	65	80	115	118
Отв.Одд.Крива Паланка	12	20	18	8	12	15	11
Затвор Битола	61	75	67	56	13	77	76
Затвор/КПД Прилеп	82	71	86	49	85	120	131
Затвор Струмица	131	112	95	115	92	/	89
Затвор Гевгелија	72	46	58	36	34	42	64
Затвор Охрид	8	8	8	7	8	4	4
Вкупно	3087	2968	2759	1954	1941	2004	2227

Извор: Годишни извештаи на УИС.

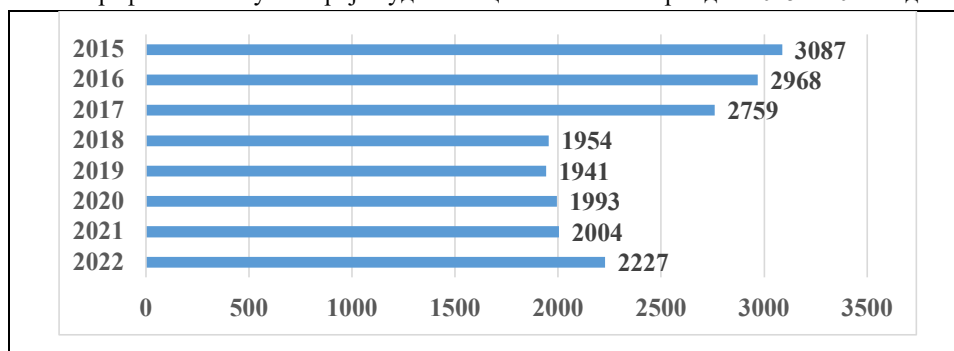
Од претставените податоци очигледно е дека во текот на анализираниот период постои тенденција на опаѓање на затвореничката популација, тренд што започнал во 2018 година и сè уште останува значително понизок од затвореничката популација во првата

⁵ <https://uis.gov.mk/zakoni/>.

година од анализираниот период, во 2015 година, кога се бележи највисок број лица што издржувале казна затвор – вкупно 3 087 лица, од кои 1 934 лица казната затвор ја издржувале во КПД Идризово.

Доколку претставените номинални бројки од Табела 1 се претстават графички, се добива следниов графикон:

Графикон 1. Вкупен број осудени лица во КПУ во периодот 2015 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

При анализата на трендовите во однос на осудените лица што издржуваат казна затвор во КПУ, треба да се имаат предвид и законите за амнестија што беа донесени во текот на анализираниот период 2015 – 2022 година.

Законот за амнестија беше донесен во јануари 2018 година,⁶ во декември 2018 година,⁷ кој се однесуваше на осудените за настаните на 27 април 2017 година и во март 2023 година,⁸ во однос на сторените кривични дела од членовите 205 и 206 од Кривичниот законик.

Последниот Закон за амнестија немаше влијание врз трендовите на затвореничката популација, бидејќи за наведените кривични дела што значеа пренесување заразна болест и непридржување кон здравствените прописи во време на пандемијата немаше изречени затворски казни.

Во контекст на двата закона за амнестија во текот на една календарска година (2018) воопшто не зачудува драстичниот пад на осудените лица што издржуваат казна затвор во КПУ.

⁶ „Службен весник на РМ“ бр. 11/2018 година.

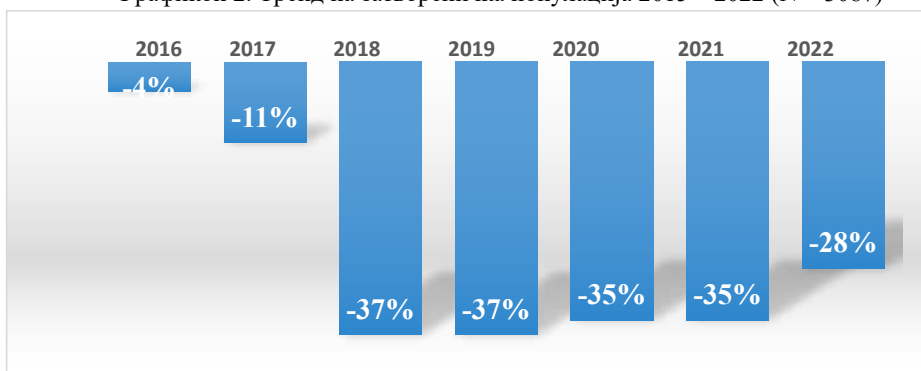
⁷ „Службен весник на РМ“ бр. 233/2018 година.

⁸ „Службен весник на РСМ“ бр. 65/2023 година.

Со донесувањето на Законот за амнестија на почетокот на 2018 година се намалила пренатрупаност во затворите, бидејќи според податоците од УИС, со Законот биле опфатени 815 осудени лица што издржувале казна затвор.⁹

Ако се анализира трендот на затвореничката популација во текот на седумгодишниот период од 2015 година и ако 2015 година се земе како почетна година за анализа, состојбата со затвореничката популација претставена во проценти на намалување за секоја година од периодот е претставена на следниов графикон.

Графикон 2. Тренд на затвореничка популација 2015 – 2022 (N = 3087)

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Во однос на 2015 година, во следните две години намалувањето на затвореничката популација било незначително, но започнувајќи од 2018 година, намалувањето е за над 35 %, а во последната 2022 година, намалувањето изнесува 28 %.

Од годишните извештаи на УИС може да се анализираат и аспектите поврзани со кадровската екипираност на КПУ и ВПУ, екипираност според сектори и степенот на образование на вработените во КПУ и во ВПУ.

Соодветната кадровска екипираност во квантитативна, но и во квалитативна смисла е еден од главните предуслови за успешна ресоцијализација на осудените лица што издржуваат казна затвор и нивна подготовка за социјална реинтеграција.

Целиот затворски персонал треба да поседува соодветен стандард на образование и да има способност и средства да ги извршува своите должности на професионален начин.¹⁰

⁹ <https://sdk.mk/index.php/makedonija/815-zatvorenitsi-ke-bidat-opfateni-zakonot-za-amnestija/> (посетена на: 31.1.2024 г.).

¹⁰ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Rule 75, UNODC, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-book.pdf.

Бројот на вработени лица во секторот за ресоцијализација, но и во рамките на затворската полиција не е доволна гаранција *per se* доколку вработените не следат соодветни обуки за продлабочување на нивните знаења и вештини, за стекнување нови знаења и вештини, за анализа на случаи на постапување со цел изедначување на практиката и сл.

Во однос на бројот и структурата на вработените лица во КПУ, иако недостигаат некои податоци во годишните извештаи, сепак може да се констатира дека во 2019 година се бележи значително зголемување на бројот на вработени во КПУ. Имено, вкупниот број вработени на 31.12.2018 година изнесувал 674 вработени лица, додека, пак, вкупниот број вработени на 31.12.2019 година изнесувал 912 лица, односно 238 вработени лица повеќе од претходната година.

Табела 2. Вкупен број осудени лица според КПУ во периодот 2015 – 2022 година

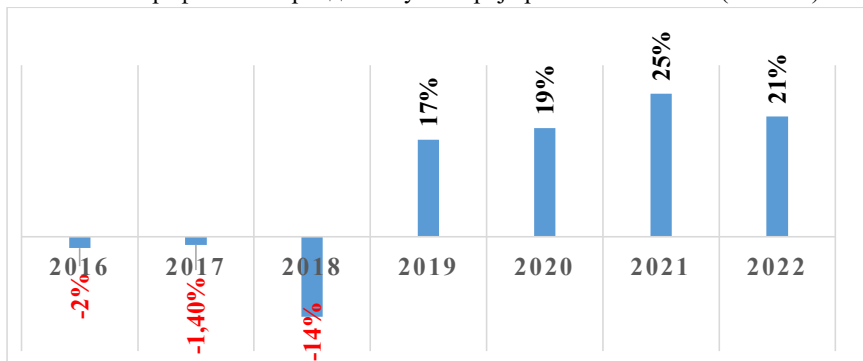
Година	Вработени според сектори на 31.12.2018			Вкупно
	Сектор за ресоцијализација	Затворска полиција	Останати служби во КПУ	
2015	104	530	148	782
2016	104	536	125	765
2017	113	535	123	771
2018	103	468	103	674
2019	-	670	-	912
2020	98	706	130	934
2021				981
2022				950

Извор: Годишни извештаи на УИС

И во следните години од анализираниот период, заклучно со 31.12.2022 година, бројот на вработени во КПУ бележи континуиран пораст, а од достапните податоци очигледно е дека соодносот на затворската полиција и секторот за ресоцијализација бил 5 : 1 во 2015, а се зголемил на 7 : 1 во 2020 година.

Доколку трендот на вкупниот број вработени графички се претстави, ќе се забележи обратнопропорционалност на вкупниот број лица што издржуваат казна затвор наспроти вкупниот број вработени во КПУ. Или, со други зборови, додека затвореничката популација значително опаѓа (за 35 %), кадарот во КПУ од 2018 до 2021 година се зголемил за близу 40 %.

Графикон 3. Тренд на вкупен број вработени во КПУ (N = 782)

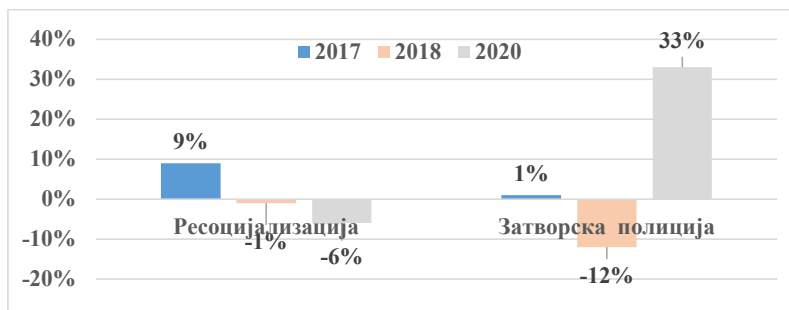

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Околност што особено загрижува е тоа што се бележи обратнопропорционален тренд на бројот на вработени во Секторот за ресоцијализација (каде што се вработени воспитувачи и инструктори) наспроти бројот на вработени во Секторот за обезбедување, односно Затворската полиција.

Ако се појде од податоците претставени на Табела 2 и според истата методологија како претходно во оваа анализа, ако за почетна се земе 2015 година со вкупно 104 вработени во Секторот за ресоцијализација и вкупно 530 вработени во Затворската полиција и ако потоа се анализира стапката на пораст, односно намалувањето во текот на годините заклучно со 2020 година, се воочува изразениот обратнопропорционален тренд – се намалува бројот на стручни лица во Секторот за ресоцијализација за сметка на значителното зголемување на лица вработени во Затворската полиција.

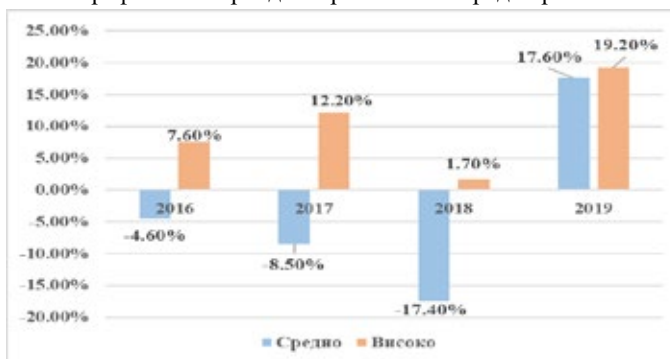
Графикон 3. Тренд на вработени според сектори (N = 104 за Секторот за ресоцијализација и N = 530 за Затворската полиција)

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Соодносот на вработените во поглед на степенот на образование, согласно достапните податоци до 2019 година, при што како појдовна основа се зема бројот на вработени со основно (N = 585), односно бројот на вработени со високо образование (N = 172), покажува дека во текот на целиот период се бележи зголемување на бројот на вработени со високо образование, додека, пак, бројот на вработени со средно образование значително се зголемил на преминот од 2018 во 2019 година и бележи пораст од 35 % (од – 17,4 % на 17,6 %).

Графикон 4. Тренд на вработени според образование

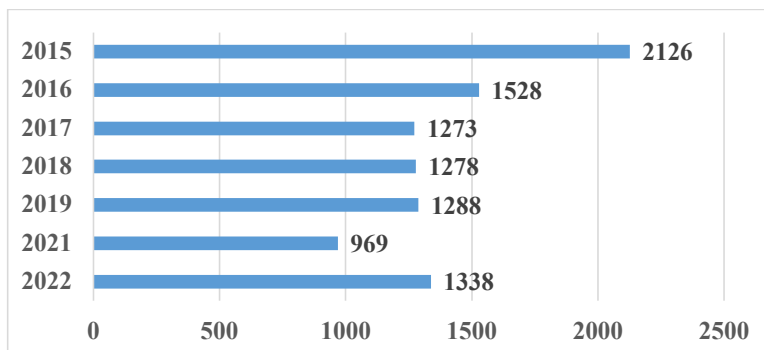
Извор: Годишни извештаи на УИС.

2. НОВОПРИМЕНИ ОСУДЕНИ ЛИЦА ВО КПУ

Со цел да се добие претстава за осудени лица што во тековната година започнале со издржување на казната затвор, на табелата дадена подолу е претставен бројот на новопримени осудени лица во установите со состојба на 31.12 во тековната година.

Според претставените податоци на Графикон 5, евидентно е дека трендот на новопримени според годините соодветствува со трендот на вкупниот број осудени лица, па најголем број новопримени имало во 2015, а најмал број во 2021 година.

Графикон 5. Новопримени осудени лица во периодот 2015 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Сепак, во просек, во последните пет години (од 2017 до 2022) во КПУ имало по 1 229 новопримени осудени лица, при што се забележува пораст на бројот на новопримени осудени лица во 2022 година во однос на 2021 година за 38 %.

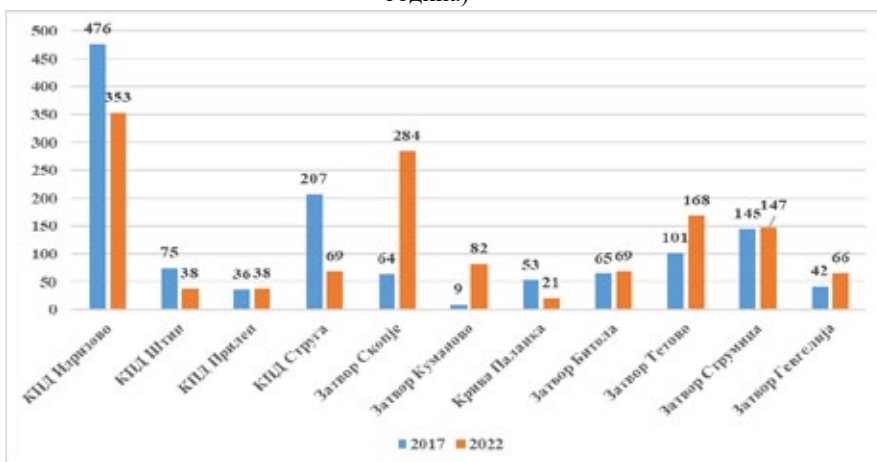
Табела 3. Вкупно новопримени осудени лица во КПУ
во периодот 2017 – 2022 година

Казнено поправна установа	Вкупно новопримени на 31.12				
	2017	2018	2019	2021	2022
КПД Идризово	476	543	555	228	353
КПД Штип	75	63	37	29	38
КПД Прилеп	36	34	39	26	38
КПД Струга	207	271	259	44	69
Затвор Скопје	64	46	86	233	284
Затвор Куманово	9	1	0	132	82
Крива Паланка	53	40	0	0	21
Затвор Битола	65	34	85	72	69
Затвор Тетово	101	83	72	66	168
Затвор Струмица	145	125	111	91	147
Затвор Гевгелија	42	36	44	48	66
Затвор Охрид	0	2	0	0	2
Вкупно	1273	1278	1288	969	1338

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Ако се анализира трендот на новопримени според КПУ, се забележува благо намалување на бројот во КПД Идризово за сметка на повеќекратно зголемениот број на новопримени во Затвор Скопје и во Затвор Куманово. Значително намалување се забележува во КПД Струга.

Графикон 6. Новопримени осудени лица според КПУ (споредба на 2017 со 2022 година)

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Од податоците претставени на Графиконот 6 лесно се воочува промена на трендот, зголемување, намалување, односно непроменета состојба на новопримените во 2017 година и во 2022 година според КПУ.

3. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОСУДЕНИТЕ ЛИЦА ШТО ИЗДРЖУВААТ КАЗНА ЗАТВОР ВО КПУ

3.1. Полот на осудените лица

Анализата на половата структура на осудените лица е важна од повеќе аспекти и иако доминира машката затвореничка популација, следењето на трендот и стапката на женските осудени лица е важно за политиките на извршување на санкциите кон женските лица, потребата од соодветни просторни услови, можностите за прогресирање и сл.

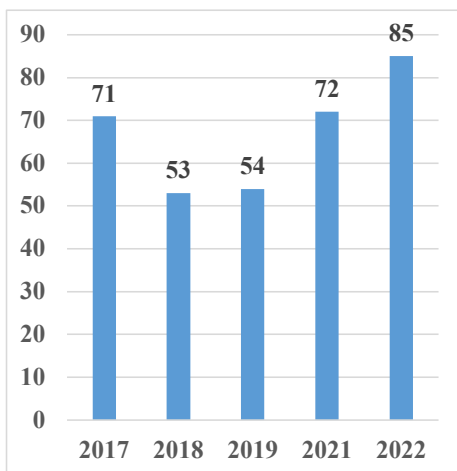
Табела 4. Број на осудени лица според полот

Пол на осудените лица	Број на осудени лица				
	31.12.2017	31.12.2018	31.12.2019	31.12.2021	31.12.2022
Жени	71	53	54	72	85
Мажи	2688	1901	1884	1932	2142
Вкупно	2759	1954	1938	2004	2227

Извор: Годишни извештаи на УИС.

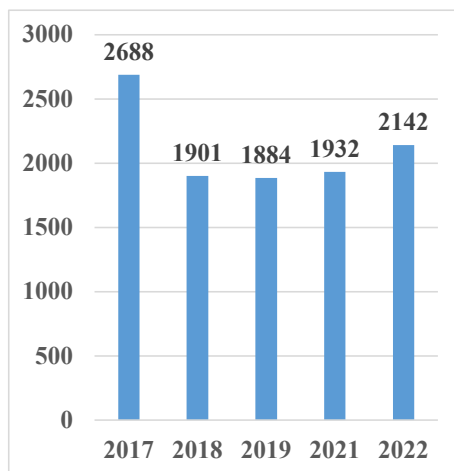
Од податоците претставени во Табела 4 се забележува дека иако вкупниот број осудени лица од 2017 до 2022 година на годишно ниво бележи пад за 19 %, се разликува трендот на осудени лица според полот.

Графикон 7. Тренд на осудени лица од женски пол

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Графикон 8. Тренд на осудени лица од машки пол

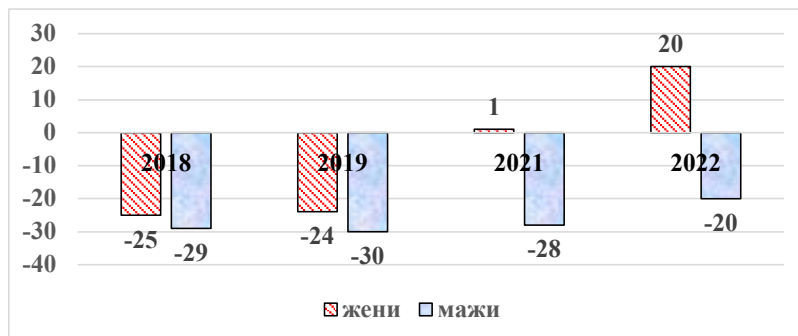
Извор: Годишни извештаи на УИС.

Стапката на раст на женската затвореничка популација е поизразена во текот на анализираниот период отколку што е тоа случај со машката затвореничка популација.

Иако номиналните бројки се значително пониски кај осудените лица од женски пол, загрижува стапката на пораст.

Имено, ако 2017 година се земе како појдовна година за анализа на стапката во следните години (N = 71 за жени) и (N = 2 688 за мажи), графичкиот приказ би бил следниов:

Графикон 9. Тренд на движење на женската и машката затвореничка популација

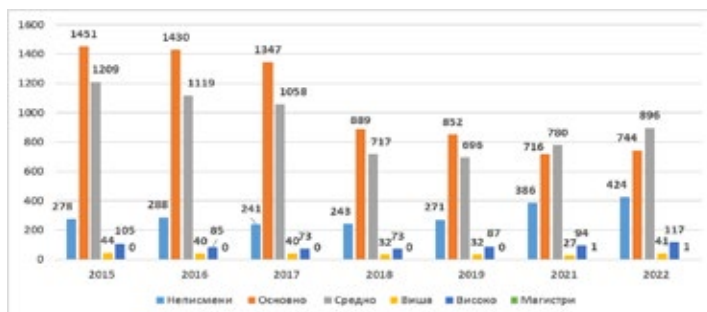
Извор: Годишни извештаи на УИС.

Од претставениот Графикон 9 воочлив е расчекорот помеѓу стапката на намалување на машката затвореничка популација во текот на целиот анализиран период 2018 – 2022 година и големиот раст на женската затвореничка популација за високи 44 % во периодот од 2019 (–24 %) до 2022 година (20 %).

3.2. Образовната структура на осудените лица

Од годишните извештаи на УИС може да се добие детална претстава за првиот аспект, а, имено, каква е всушност образовната структура на затвореничката популација. Овие податоци се особено важни за профилирање осудено лице согласно образованието.

Графикон 10. Образовна структура збирно во периодот 2015 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Табела 5. Образовна структура на осудените лица според степенот на образование и според полот во периодот 2015 – 2022 година

Степен на образование	31.12.2015 Збирно	Мажи				31.12.2019 Збирно	Жени				31.12.2022 Збирно
		Состојба на 31.12					Состојба на 31.12				
		2016	2017	2018	2021		2016	2017	2018	2021	
Неписмени	278	255	214	218	353	271	33	27	25	33	424
Основно	1451	1422	1339	883	706	852	14	8	6	10	744
Средно	1209	1087	1039	711	771	696	32	19	6	9	896
Виша	44	40	40	31	25	32	0	0	1	2	41
Високо	105	67	56	58	76	87	18	17	15	18	117
Магистри	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Доктори на науки	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Вкупно:	3087	2871	2688	1901	1932	1938	97	71	53	72	2223

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Графиконот 10 ја прикажува образовната структура на затвореничката популација во периодот 2015 – 2022 година.

Од прикажаните податоци произлегува поразувачко согледување дека бројот на неписмени осудени лица од 2015 до 2022 година е во пораст за 52,5 %, иако вкупната затвореничка популација бележи намалување за 30 %.

Се забележува дека во рамките на затвореничката популација доминираат осудени лица со завршено основно, односно со средно образование, при што до 2019 година поголем број затвореници имале основно образование, а од 2021 година се забележува дека поголем број затвореници имаат средно образование.

Зголемување бележи и застапеноста на осудени лица со високо образование.

На Табелата 5 е претставена образовната структура на осудените лица според полот во периодот 2015 – 2022 година, со тоа што податоците за 2015, 2019 и 2022 година се претставени збирно согласно достапните податоци каде што не постои подвојување според полот.

Од податоците може да се воочи дека кај осудените лица од машки пол, најголемиот број се или со основно или со средно образование.

Во однос на осудените лица од женски пол во текот на анализираниот период се воочува дека тие спаѓаат или во групата на неписмени или во групата со високо образование, што е предизвик за анализа и нужно треба да се поврзе со видот и природата на кривичните дела што ги вршат жените.

3.3. Осудени лица според извршеното кривично дело

Достапните податоци во однос на извршените кривични дела за кои осуденото лице се наоѓа на издржување казна затвор помагаат при идентификувањето на делата што се извршуваат зачестено и овозможуваат споредба на промените во учеството на различните групи кривични дела во текот на анализираниот период.

На Табелата 6 се претставени само најфреквентно извршените кривични дела за кои биле осудени лицата што се наоѓаат во КПУ во текот на анализираниот период од 2017 до 2022 година.

Табела 6. Осудени лица според извршено кривично дело

Кривично дело	Вкупен број на осудени лица на 31.12					Вкупно
	2017	2018	2019	2021	2022	
Против имот	1113	821	825	718	609	4086
Против здравјето на луѓето	520	269	281	448	545	2063
Против животот и телото	324	303	284	279	326	1516
Против човечноста и меѓународното право	222	119	102	121	213	777
Против полова слобода и полов морал	160	147	137	147	167	758
Против јавниот ред	191	128	133	130	160	742
Вкупно	2530	1787	1762	1843	2020	9942

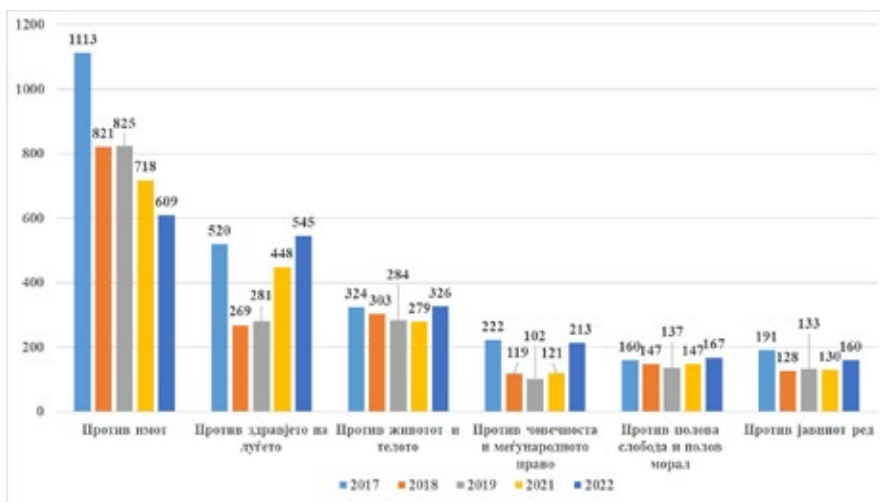
Извор: Годишни извештаи на УИС.

Податоците наведуваат на заклучок дека трендот на имотниот криминалитет, како најфреквентен во последните децении, продолжил да се извршува со истото темпо и во текот на анализираниот период.

Фактот што кривичните дела против здравјето на луѓето се на второто место според зачестеност е особено загрижувачки, имајќи предвид дека во најголем број од случаите станува збор за дејства преземени во однос на дрогите и другите психотропни супстанции. Таканаречените крвни деликти, односно кривичните дела против животот и телото се на високото трето место во текот на анализираниот период, а веднаш зад нив се кривичните дела против човечноста и меѓународното право, кривичните дела против полова слобода и полов морал и кривичните дела против јавниот ред.

Со цел поголема прегледност на претставените податоци според кривични дела и според анализираните години, податоците графички се прикажани на Графиконот 11.

Графикон 11. Осудени лица според извршено кривично дело за периодот 2017 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

3.4. Старосна структура на осудените лица

Анализата на карактеристиките на затвореничката популација не би била целосна доколку не се претставени податоците во однос на возраста на осудените лица. И овој параметар е релевантен во однос на индивидуализирањето на третманот, на процесот на ресоцијализација и оцената на потребите на осуденото лице со цел негова успешна социјална адаптација.

Табела 7. Возраст на осудените лица

Состојба на 31.12	од 19 до 24 г.	од 25 до 29 г.	од 30 до 40 г.	од 41 до 50 г.	од 51 до 60 г.	над 61 година	Вкупно
2017	394	576	933	509	263	78	2759
2018	232	353	700	382	204	73	1954
2019	206	319	689	422	231	68	1938
2021	196	355	716	424	221	83	2004
2022	193	399	740	465	354	76	2227
Вкупно	1221	2002	3778	2202	1273	378	10882

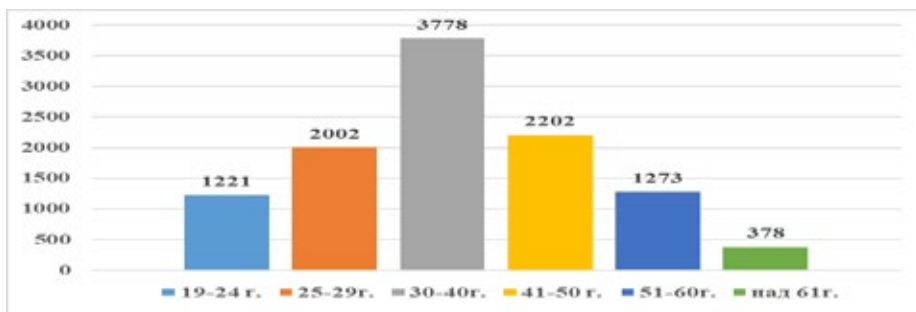
Извор: Годишни извештаи на УИС.

Анализата на возраста на осудените лица во сите годишни извештаи на УИС се врши преку поделба во шест старосни групи, не сметајќи ја старосната група од 16 до 18 години, за која согледувањата се поместени во делот на оваа Анализа што се однесува на Затворот Охрид.

Според претставените податоци, најзастапена старосна група е од 30 до 40 години, чие учество изнесува 35 %, а приближно учество имаат старосните групи од 25 до 29 и од 41 до 50 години. Загрижува зголемувањето на осудени лица во старосната група од 51 до 60 години во последната година од анализираниот период (2022 година) за високи 60 % во однос на 2021 година.

Со цел поголема прегледност на застапеноста на старосните групи во периодот од 2017 до 2022 година, податоците од Табелата 7 се претставени на Графиконот 12.

Графикон 12. Застапеност на старосните групи во периодот 2017 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Сосема е разбирливо тоа што најмало учество има старосната група над 61 година. Според возраста, најголем дел од затвореничката популација се наоѓа во рамките на работоспособното население и поради овие причини, особено е важно преку третманот да го заокружат образованието и да стекнат вештини, работни навики, почитување на редот и дисциплината со цел подоцнежна успешна социјална адаптација и приспособување на животот на слобода согласно општествено прифатливите норми.

3.5. Рецидивизам

Според меѓународните документи, казната затвор и слични мерки што се состојат од лишување од слобода имаат примарна цел да го заштитат општеството од криминалитет и да придонесат за намалување на рецидивизмот.¹¹

Рецидивистите најчесто доаѓаат од социјално најмаргинализираните слоеви, а тоа се лица што најчесто го немаат решено станбеното прашање, вработувањето, лица што се без комплетирано образование, со финансиски проблеми, со изгубен контакт со семејството, зависници од наркотици, итн.¹²

Појавата на рецидивизмот и неговиот тренд упатува на согледувања за тоа дали и во која мера процесот на ресоцијализација е навистина успешен во КПУ, а колку криминалната зараза придонесува за повторно впуштање во извршување кривични дела на лица што се рецидивисти (кумулятивно, и криминолошки и пенолошки повтор).

Достапните податоци во однос на осудените лица што имале статус на рецидивисти во текот на анализираниот период од 2015 до 2022 година се претставени на Табелата 8.

Табела 8. Статус на осудените лица

Состојба на 31.12	2015		2016		2017		2018		2019		2021		2022	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Примарни	1476	48%	1344	45%	1271	46%	888	45%	925	48%	1018	51%	1101	49%
Повторници	1611	52%	1624	55%	1488	54%	1066	55%	1013	52%	986	49%	1126	51%

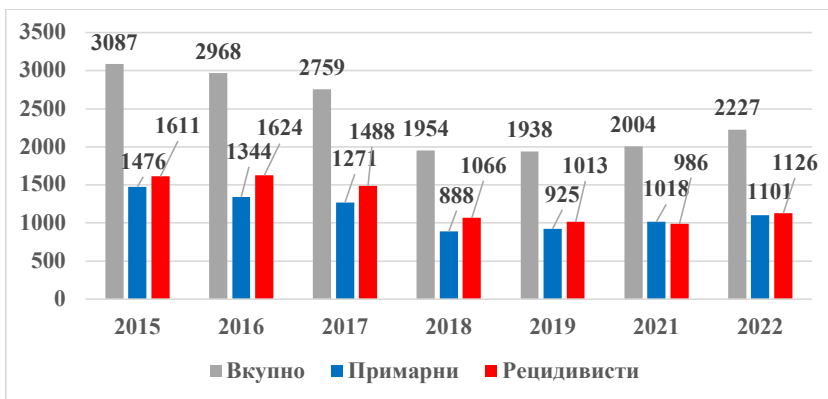
Извор: Годишни извештаи на УИС.

¹¹ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Rule 4, UNODC, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-book.pdf.

¹² Александра Груевска-Дракулевска, Состојбата со постпеналната помош и ресоцијализацијата во Република Северна Македонија – Основна студија (ур. доц. д-р Е. Мујоска Трпевска), Македонско пенолошко друштво, 2023, https://myla.org.mk/wp-content/uploads/2023/05/MK_Resocijalizacija-i-Reintegracija_09-07-04-2023.pdf.

Процентуалното учество на повторниците во повеќето од половината од затворската популација доминира во текот на целиот анализиран период, освен во 2021 година. На Графиконот 13 графички е претставено учеството на рецидивистите во вкупниот број осудени лица според секоја година од анализираниот период.

Графикон 13. Структура на осудени лица според рецидивизмот

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Особено е корисно тоа што достапните податоци овозможуваат продлабочена анализа на претходната осудуваност вкрстена со возраста на осудените лица и со видот и природата на извршеното кривично дело.

За да се анализира претходната осудуваност од аспект на возраста на осудените лица, податоците се претставени на Табелата 9 за секоја година од анализираниот период 2015 – 2022 година.

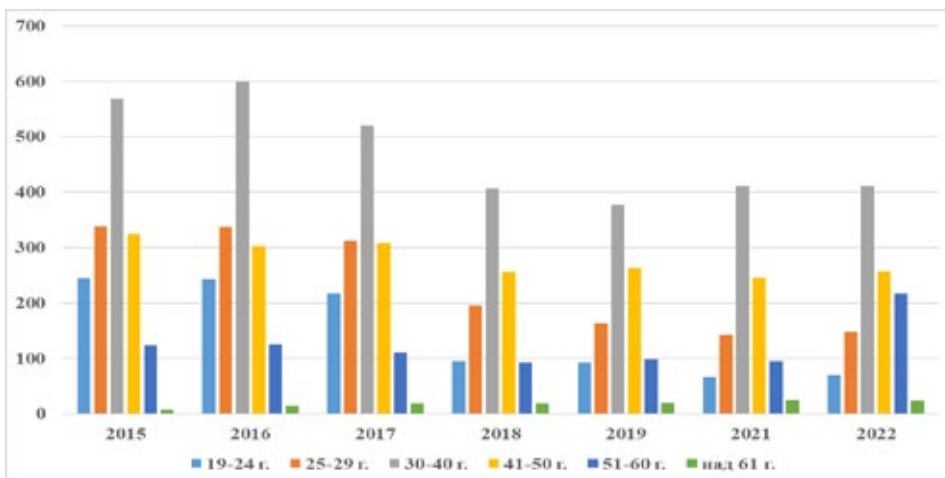
Табела 9. Рецидивизам и возраст на осудените лица

Состојба на 31.12	Категорија на осудени лица	Возраст на осудените лица							Вкупно
		од 16 до 18 г.	од 19 до 24 г.	од 25 до 29 г.	од 30 до 40 г.	од 41 до 50 г.	од 51 до 60 г.	над 61 година	
2015	Примарни	9	211	292	491	236	176	59	1476
	Повторници	4	245	338	568	325	123	8	1611
	Вкупно	13	456	630	1059	561	301	67	3087
2016	Примарни	5	188	273	426	211	175	66	1344
	Повторници	1	243	337	599	303	126	15	1624
	Вкупно	6	431	610	1025	514	301	81	2968
2017	Примарни	5	177	264	413	201	152	59	1271
	Повторници	1	217	312	520	308	111	19	1488
	Вкупно	6	394	576	933	509	263	78	2759
2018	Примарни	7	137	158	294	126	112	54	888
	Повторници	3	95	195	406	256	92	19	1066
	Вкупно	10	232	353	700	382	204	73	1954
2019	Примарни	3	114	156	312	159	133	48	925
	Повторници	0	92	163	377	263	98	20	1013
	Вкупно	3	206	319	689	422	231	68	1938
2021	Примарни	9	129	213	305	178	126	58	1018
	Повторници	0	67	142	411	246	95	25	986
	Вкупно	9	196	355	716	424	221	83	2004
2022	Примарни	0	123	252	329	208	137	52	1101
	Повторници	0	70	147	411	257	217	24	1126
	Вкупно	0	193	399	740	465	354	76	2227

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Промените во трендот на секоја од старосните групи од аспект на претходната осудуваност во текот на анализираниот период се претставени на Графиконот 14.

Графикон 14. Застапеност на различните старосни групи во периодот 2015 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Од графиконот се воочува несразмерен раст, односно намалување на учеството на различните старосни групи во текот на анализираниот период. Со цел да се добие подобра прегледност, се оцени дека е корисно да се направи споредба на податоците за секоја старосна група според вредностите за 2015 и за 2022 година.

Графикон 15. Споредба на учеството на старосните групи во 2015 и 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Од графиконот веднаш се воочува дека учеството на старосната група од 19 до 24 години во текот на анализираниот период се намалила за 3,5 пати, учеството на старосната група од 25 до 29 години за 2,3 пати, но, од друга страна, за 3 пати се зголемило учеството на старосната група над 61 година.

Рецидивизмот може да се анализира и според извршеното кривично дело. На Табелата 10 се претставени податоците во однос на овие два вкрстени индикатори за периодот 2017 – 2022 година. Притоа, земени се предвид најчесто извршените кривични дела од осудените лица што издржуваат казна затвор, а не сите сторени кривични дела.

Табела 10. Рецидивизам според извршеното кривично дело

Кривично дело	Состојба на 31.12									
	2017		2018		2019		2021		2022	
	примарни	повторни	примарни	повторни	примарни	повторни	примарни	повторни	примарни	повторни
Против имот	328	785	279	542	300	525	289	429	187	422
Против здравјето на луѓето	262	258	110	159	106	175	214	234	291	254
Против животот и телото	197	127	186	117	196	88	200	79	231	95
Против полова слобода и полов морал	82	78	81	66	75	62	83	64	99	68
Против јавниот ред	91	100	63	65	78	55	77	53	114	46
Против човечноста и меѓународното право	159	63	72	47	51	51	62	59	127	86
Вкупно	1119	1411	791	996	806	956	925	918	1049	971
	2530		1787		1762		1843		2020	

Извор: Годишни извештаи на УИС.

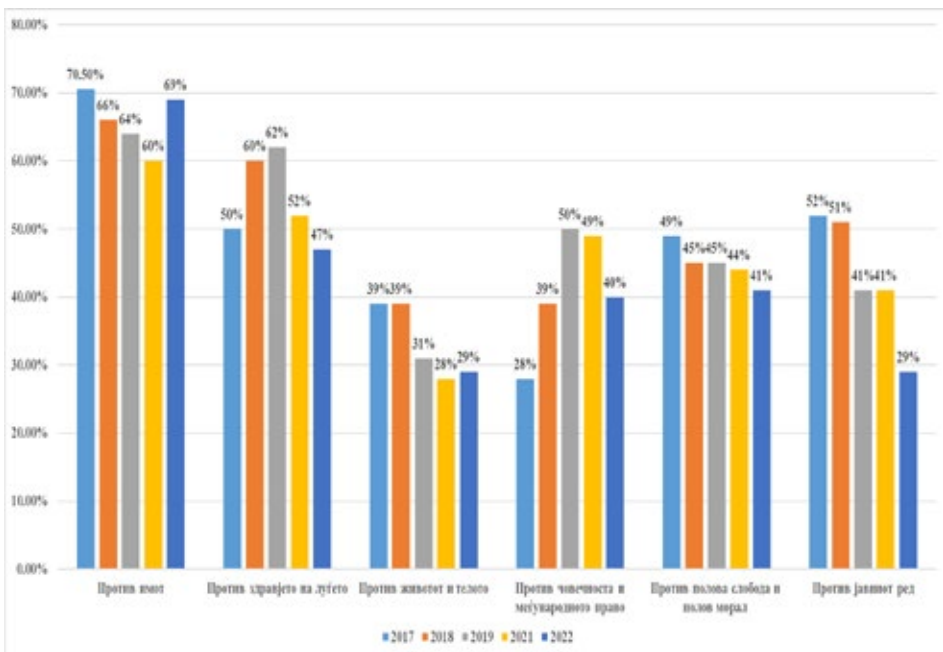
Од Табелата 10 може да се воочи дека различните кривични дела ги извршиле осудени лица што имаат различен статус, а истовремено се забележува различен сооднос на примарни сторители и рецидивисти.

На Графиконот 16 се претставени процентите на рецидивисти според кривични дела за секоја година од анализираниот период. Најголем е процентот на рецидивисти кај кривичните дела против имотот (60-70,5 %), а најмал кај кривичните дела против животот и телото (28-39 %). Кривичните дела против здравјето на луѓето и кривичните дела против јавниот ред ги вршат речиси еднакво примарни сторители и рецидивисти. Примарните

сторители се застапени во поголем процент кај извршените кривични дела против половата слобода и половиот морал и кривични дела против човечноста и меѓународното право.

Се забележува дека значително е намален процентот на рецидивисти кај кривичните дела против јавниот ред (од 52 % на 29 %), но затоа обратен тренд се бележи кај кривичните дела против човечноста и меѓународното право, каде што во 2017 имало 28 % рецидивисти, а во 2022 година овој процент се зголемил на 40 %.

Графикон 16. Рецидивисти според видот на кривичното дело за периодот 2017 – 2022 година

Извор: Годишни извештаи на УИС.

4. АКТИВНОСТИ ВО РАМКИТЕ НА ТРЕТМАНОТ СО ЦЕЛ УСПЕШНА РЕСОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Ресоцијализацијата на осудените лица е процес што подразбира преземање соодветно приспособени активности додека лицето се наоѓа во КПУ, со цел да се приспособи кон условите во установата, да го познава и да го почитува куќниот ред, и да се однесува дисциплинирано. За ресоцијализацијата да ги оствари целите што се очекуваат, неопходно е приспособување на третманот во установата на потребите на осуденото лице. Пенолошкиот, односно институционалниот третман претставува индивидуално определен динамичен систем на методи, мерки и постапување спрема осуденото лице во установата за време на извршување на казната затвор со цел насочување, развивање и остварување позитивни карактерни особини и способности за негова ресоцијализација.¹³

Третманот опфаќа повеќе мерки и активности, но со оваа Анализа, авторките одлучија да го насочат вниманието на неколку круцијални аспекти што го чинат третманот: образованиот процес на осудените лица во установата, работата како третман, стручното оспособување и стекнување вештини и здравствената заштита. Сите овие аспекти се актуелни како стратешки цели содржани во НС, чија имплементација е во тек.

4.1. Образованието како третман

Меѓународните документи пропишуваат обврска за затворските установи да им обезбедат образование на сите затвореници, при што образованието на неписмените и на младите затвореници треба им да биде задолжително. Колку што е можно, образованието на затворениците треба да им биде интегрирано во образовниот систем на државата, за да има основа по напуштањето на установата, лицето без тешкотии да продолжи со едукација.

Во НС во рамките на слабите страни е наведено отсуство на функционален процес на образование на осудени лица.

Образованието е категорија што може да се анализира двојно: образование што осуденото лице го има при прием во КПУ и образование што го стекнал додека бил на издржување на казната затвор. Образованието како третман е вториот аспект поврзан со стекнувањето знаења и вештини во текот на издржувањето на казната затвор.

Според меѓународните стандарди, затворските управи и други надлежни органи, меѓу формите на програми, активности и услуги што треба да им ги понудат на осудените

¹³ Упатство за определување на видовите и начините на третман на осудените лица, „Службен весник на РСМ“ бр. 133/2020 од 22.5.2020 г.

лица спаѓаат и образованието и стручната обука, кои треба да се испорачуваат во согласност со индивидуалните потреби за третман на затворениците.¹⁴

Согласно ЗИС, осудените лица во процесот на ресоцијализација имаат право на третман со учество во редовни (општи) и/или специфични програми, мерки и активности, во кои спаѓа и образованието.

Иако беше изготвен, никогаш не се донесе стратешкиот документ за образование на осудените лица, чиј носител требаше да биде Министерството за образование и наука во соработка со УИС.

Како третман, образованието е посебна стратешка цел во рамките на НС и опфаќа повеќе активности за негова реализација.

Отсуството на континуирано образование во КПУ е проблем со кој нашата држава се соочува подолг временски период. Легислативната рамка што ја сочинуваат регулативата во однос на основното образование и регулативата во однос на образованието на возрасните овозможува образование во установите, но, во практиката, овие можности не се применуваат.

Останува да се видат ефектите на предложените измени и дополнувања во Законот за основното образование, чија цел е регулирање на воспитно-образовниот процес во воспитно-поправните и казнено-поправните установи.¹⁵

4.2.Работниот ангажман како третман

Согласно меѓународните стандарди, работата има големо значење како облик на третман на осудените лица.¹⁶ Работата помага за стекнување навики, дисциплинирано однесување, но и за структурирано време поминато во установата. Практиката на ЕСЧП јасно го искристализира ставот дека работата во затворите нема статус на присилна работа, туку влегува во рамките на активностите за остварување на третманот и процесот на ресоцијализација.

¹⁴ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Rule 75, UNODC, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf.

¹⁵ https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=78265.

¹⁶ The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), Rule 4/2, UNODC, https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf.

Членот 4 § 3 (а) од ЕКЧП укажува на тоа дека терминот „присилна или задолжителна работа“ не ја вклучува „секоја работа што треба да се изврши во вообичаениот тек на престојот во затвор“ или за време на условно отпуштање.¹⁷

Согласно ЗИС, на осудените лица треба да им се овозможи работа што ќе биде корисна и соодветна на начинот на нејзиното вршење на слобода, при што постигнувањето економска корист не смее да биде примарна и единствена цел на работата. Преку работата, осудените лица се здобиваат со, и развиваат работни навики, ги одржуваат работните способности и се стекнуваат со стручно знаење за работа на слобода. Постои ограничување според кое од осудените лица не смее да се бара да вршат работи што се опасни и штетни за нивното здравје.

Во практиката, осудените лица, по правило, работно се ангажираат во рамките на самата установа, и тоа во затворската економија, преку одржување на хигиената во установата, дворното место, се ангажираат во кујна за приготвување храна, а во зависност од можностите во КПУ, се занимаваат со сточарство или со земјоделство.

ЗИС овозможува осудените лица со третман во отворено одделение да работат и надвор од установата, а осудените лица со третман во полуотворено одделение да може да работат повремено и под надзор во правни лица и други институции, но само ако се обезбедени услови за извршување на казната затвор и доколку се обезбедени минимални технички услови за работа. Не се смета за работа можноста осудени лица што започнале со користење погодности надвор од установата да бидат работно ангажирани на работни места што физички се наоѓаат надвор од кругот на установата, но се смета дека се во составот на самата установа.

Со оглед на фактот што нема доволно работни места за сите осудени лица, работен ангажман ќе имаат оние осудени лица што дале согласност да бидат работно ангажирани.

Достапни податоци има само во однос на работниот ангажман на осудените лица надвор од установата каде што се издржува казната, за што е потребно осуденото лице да добие согласност од директорот на УИС. По добиената согласност од директорот на УИС, директорот на КПУ склучува договор со правното лице, односно со институцијата и обезбедува писмена согласност од осуденото лице.

Со посебен подзаконски акт, министерот за правда ги има регулирано прашањата во однос на надоместокот и наградата за работа на осудените лица, како и за лицата што без своја вина не работат.¹⁸

¹⁷ Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights Prohibition of slavery and forced labour Updated on 31 August 2022, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_4_eng#:~:text=Work%20during%20detention%20or%20

¹⁸ Правилник за определување на надоместокот и наградата за работа на осудените лица, како и за лицата што без своја вина не работат, „Службен весник на РСМ“ бр. 10/2020 од 16.01.2020 година.

На Табелата 11 е претставен бројот на осудени лица што добиле ваква согласност и врз основа на неа им било дозволено да бидат ангажирани надвор од КПУ.

Табела 11. Број на осудени лица на кои им била дадена согласност за работно ангажирање надвор од КПУ, според КПУ, во периодот 2019 – 2022

Казнено-поправна установа					
	2017	2018	2019	2021	2022
КПД Идризово	18	15	29	32	37
КПД Штип	4	4	1	0	0
КПД од отворен вид Струга	19	25	20	37	19
Затвор Скопје	17	13	22	39	46
Затвор Тетово	26	19	17	27	21
Затвор Куманово	19	2	20	13	18
Затвор Битола	11	8	5	10	7
КПД Прилеп	12	11	11	6	9
Затвор Струмица	21	16	11	27	11
Затвор Гевгелија	11	13	19	15	22
Затвор Охрид	1	0	0	0	0
Вкупно	159	126	155	206	190

Извор: Годишни извештаи на УИС.

Ако се направи анализа според КПУ, каде што се дадени согласности за работа надвор од установата во периодот 2017 – 2022 година, се забележува дека тенденција на зголемување на дадените согласности има во Затвор Скопје (од 17 на 46), во КПД Идризово (од 18 на 37), Затвор Гевгелија (од 11 на 22). Погледом намалување има единствено во Затвор Струмица (од 21 на 11).

4.3.Стручното оспособување и стекнувањето вештини

Во рамките на Стратешката цел 9, НС предвидува мерка за подобрување на просторните и материјално-технички услови за одвивање на образовниот процес и стручно оспособување согласно Препораката на СЕ (89)12, која укажува на тоа дека образованието за затворениците треба да биде како образованието што се обезбедува за слични старосни групи во надворешниот свет, а опсегот на можности за учење треба да биде колку што е

можно поширок бидејќи целта на образованието во затвор е да ја развие личноста, имајќи ги предвид социјалниот, економскиот и културолошкиот контекст.¹⁹

Законот за стручно образование и обука²⁰ ги уредува организирањето, структурата и управувањето на системот на стручното образование и обука, а со стручно образование и обука, кои се дел од системот на образованието, се обезбедува индивидуален развој на личноста преку стекнување компетенции, знаења и вештини што се неопходни за вклучување на пазарот на трудот или продолжување на образованието.

Во КПУ може да бидат организирани различни форми на стручно оспособување на осудените лица, и тоа во вид на курсеви, семинари, практична работа и сл., согласно општите прописи за стручно оспособување. И меѓународните документи упатуваат на тоа дека управата на затворските установи и другите надлежни органи треба да понудат и стручно оспособување што ќе биде во согласност со индивидуалните потреби за третман на затворениците и кои ќе имаат полза од тоа.

Стручното оспособување и обука за стекнување вештини може да бидат организирани како форма на ангажман во рамките на третманот на осуденото лице во КПУ, а доколку се исполнети законските услови, осуденото лице може да се стекне и со сертификат што ќе може да го користи по напуштањето на установата. Проблем се појавува кај осудените лица што се неписмени или немаат оформено основно образование, бидејќи наведениот закон како предуслов пропишува дека стручно може да се оспособува само лице што има оформено основно образование.

Како во однос на образованието, така и во однос на стручното оспособување постои системски проблем во нашите установи, бидејќи не се спроведуваат континуирано стручно оспособување и обука. Најчесто, различните видови стручно оспособување и обуки се организираат од страна на домашни и странски организации, а најпозитивни искуства КПУ имаат со обуките спроведени со поддршка на Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP). Токму поради ова, и во НС во рамките на слабите страни на пенитенцијарниот систем посебно е наведено дека не се спроведува Стратегијата за обука и дека нема системско споделување на добиените знаења.

4.4. Здравствената заштита на осудените лица

Системот на здравствена заштита е поставен на тој начин што во установите повеќе нема вработени лекари, туку тие се вработени во медицински установи, а дел од дејноста ја

¹⁹ <https://rm.coe.int/09000016804c858f>; <https://www.epea.org/council-of-europe-recommendations-on-education-in-prison/>.

²⁰ „Службен весник на РСМ“ бр. 71/06, 117/08, 148/09, 17/11, 24/13, 137/13, 41/14, 145/15, 55/16 и 64/18 и 275/19.

вршат во КПУ. Ваквиот пристап до здравствената заштита се задржа и со новата НС, иако во меѓувреме се појавија низа проблеми и практични тешкотии.

Во рамките на слабите страни, во НС е наведена здравствената заштита, загрижувачки нискиот број на здравствен персонал, но и потребата од изнаоѓање долгорочното решение за лекување зависници од дрога.

Обезбедувањето ефективна здравствена заштита е особено важен аспект за третманот на осудените лица, но успехот на неговото остварување зависи од меѓусекторската соработка, која не е секогаш на задоволително ниво во нашата држава.

Дел од КПУ имаат солидно опремени ординации, но поради отсуство на лекари, тие остануваат неискористени. Во дел од КПУ почесто се присутни лекар, стоматолог, некаде и психијатар, но, во основата, овој вид ангажиран кадар во КПУ недостига и не е мотивиран да работи со осудени лица.

Поради ваквиот систем, КПУ се упатени на соработка со центрите за јавно здравје во општината каде што се наоѓа установата и преку соработка со овие центри за јавно здравје се договара динамиката на присуство на лекар во установата.

Во рамките на здравствената заштита понекогаш се појавува и проблем со недостигот на лекови со кои се соочуваат КПУ, а тоа е сериозен проблем особено кога станува збор за седативи, метадонска терапија и сл.

5. СОСТОЈБАТА СО ДЕЦАТА ОСУДЕНИ НА КАЗНА ЗАТВОР ЗА ДЕЦА ВО ЗАТВОР ОХРИД

Во годишните извештаи на УИС во однос на КПУ се содржани и податоци за децата сместени во Затвор Охрид, како единствена КПУ за деца во нашата држава.

Од достапните податоци, дел од нив содржани и во претходно наведените табели, произлегуваат карактеристиките на децата на кои им е изречена казна затвор за деца во текот на анализираниот период.

Според возраста, во периодот од 2017 до 2022 година имало вкупно 28 деца што издржувале казна затвор за деца.

Вкупен број

Вкупен број на осудени деца (состојба на 31.12.)						
2015	2016	2017	2018	2019	2021	2022
8	8	8	7	8	4	4

Новопримени

Вкупно новопримени на 31.12				
2017	2018	2019	2021	2022
0	2	0	0	2

Возраст

Состојба на 31.12	од 16 до 18 г.
2015	13
2016	6
2017	6
2018	10
2019	3
2021	9
2022	0

Претходна осудуваност

Состојба на 31.12	Претходна осудуваност	од 16 до 18 г.
2015	Примарни	9
	Повторници	4
	Вкупно	13
2016	Примарни	5
	Повторници	1
	Вкупно	6
2017	Примарни	5
	Повторници	1
	Вкупно	6
2018	Примарни	7
	Повторници	3
	Вкупно	10
2019	Примарни	3
	Повторници	0
	Вкупно	3
2021	Примарни	9
	Повторници	0
	Вкупно	9
2022	Примарни	0
	Повторници	0
	Вкупно	0

6. СОСТОЈБАТА СО ДЕЦАТА ВО СУДИР СО ЗАКОНОТ ВО ВПД ТЕТОВО ВО ВОЛКОВИЈА

На 27.10.2020 година, 12 деца што биле сместени во ВПД Тетово во просториите на КПУ Затвор Охрид и уште едно дете биле преместени во новиот ВПД Тетово во Волковија (во натамошниот текст: ВПД). Сите деца се од машки пол.

Врз основа на добиените податоци од ВПД за потребите на оваа Анализа, ќе може да се добие претстава за состојбата со децата во судир со законот што се сместени во ВПД во периодот 2019 – 2023 година.

6.1. Возраст

Во однос на возраста на децата упатени во ВПД, на следната табела е прикажано колкав е вкупниот број деца што се наоѓаат во ВПД во секоја од годините што се предмет на анализа и притоа вкупниот број од сите години не треба да се гледа кумулативно, затоа

што станува збор за воспитно поправен дом, па оттука мерката може да трае од една до пет години, а најдолго до 23-годишна возраст на сторителот.

Табела 12. Вкупен број на деца во ВПД во периодот 2019 – 2023 година

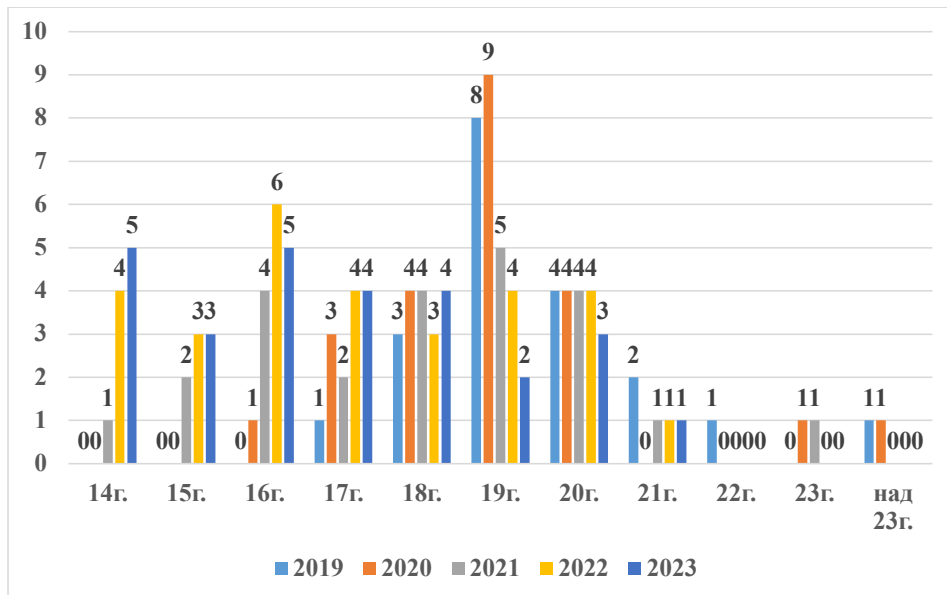
Возраст	2019	2020	2021	2022	2023
14	0	0	1	4	5
15	0	0	2	3	3
16	0	1	4	6	5
17	1	3	2	4	4
18	3	4	4	3	4
19	8	9	5	4	2
20	4	4	4	4	3
21	2	0	1	1	1
22	1	0	0	0	0
23	0	1	1	0	0
над 23 г.	1	1	0	0	0
Вкупно	20	23	24	29	27

Извор: Податоци добиени од ВПД.

Ваквата состојба покажува дека неоправдано беше стравувањето, и кај научната и кај стручната јавност, дека со префрлање на децата од КПУ Охрид во ВПД, нивниот број значително ќе се зголеми поради големите капацитети што ги има ВПД.

Со цел да се добие претстава за учеството на различната возраст во популацијата на деца во ВПД, податоците од Табелата 12 графички се прикажани на Графиконот 17.

Графикон 17. Број на деца според возраста во ВПД во периодот 2019 – 2023 година

Извор: Податоци добиени од ВПД.

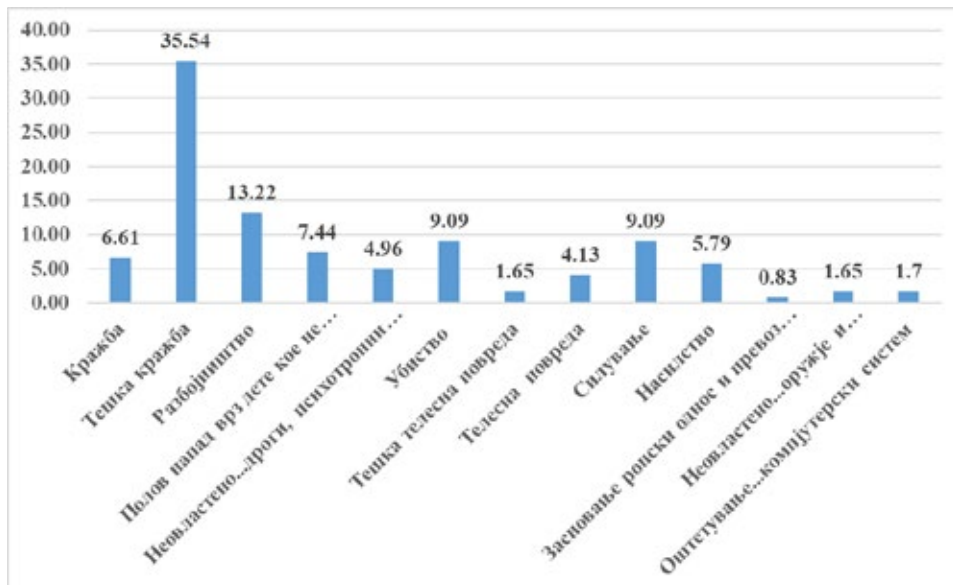
Воочливо е дека најголемиот број деца во ВПД се помеѓу 16 и 20-годишна возраст. Она што треба да загрижува е намалувањето на возраста кога децата се упатуваат во ВПД, а, имено, зголемувањето на бројот на деца од 14-годишна возраст. Најголемо намалување има кај бројот на деца од 19-годишна возраст.

6.2. Извршено кривично дело

Најголемиот број деца што се упатени во ВПД се повеќекратни сторители на поголем број кривични дела.

Трендот на учество на различните видови кривични дела воопшто не е изненадувачки, а, имено, најзастапени се кривичните дела против имотот (кражби, тешки кражби, разбојништва), по кои следуваат кривичните дела против половата слобода и половиот морал (полов напад врз дете и силување), а на трето место се убиствата.

Графикон 18. Учество на различните кривични дела сторени од деца во ВПД

Извор: Податоци добиени од ВПД.

Од графиконот се воочува дека се застапени и кривичните дела на насилство, производство и трговија со дроги и психотропни супстанции, како и со оружје и распрснувачки материјали.

6.3. Претходно изречени мерки

Од достапните податоци може да се заклучи дека секоја година во анализираниот период 2019 – 2023 година се зголемува бројот на деца што се упатени во ВПД, а претходно им биле изрекувани воспитни мерки.

Засилен надзор од родител претходно бил изречен само спрема две деца, додека, пак, многу е поголем бројот на деца на кои им била изречена воспитна мерка засилен надзор од социјален орган.

Дел од децата претходно биле во воспитна установа и тоа во ЈУ „Ранка Милановиќ“ и во „25 Мај“, а има и едно дете што од „11 Октомври“ прво било во ЈУ „Ранка Милановиќ“, за потоа да биде упатено во ВПД.

Не е мал бројот на деца што претходно биле сместени во мал групен дом, па потоа биле упатени во ВПД (најголем дел за сторени имотни кривични дела). На едно дете прво му бил изречен укор, па било сместено во мал групен дом, за на 17-годишна возраст да биде упатено во ВПД.

Најмладите штитеници во ВПД се деца што се примени со навршени 14 години, од кои едно е примено во 2021 година за силување, тројца се примени во 2022 година за повеќе сторени кривични дела, меѓу кои и разбојништво, оштетување и неовластено навлегување во компјутерски систем, неовластено изработување, држење, посредување и тргување со оружје и експлозивни материи. Има и случаи на деца што прво биле сместени во мал групен дом, па им била изречена воспитна мерка засилен надзор од социјален орган, па потоа биле упатени во ВПД.

Дете повеќекратен сторител на тешки кражби, откако било сместено во ВПД, било осудено на казна затвор и упатено на издржување затвор во КПУ. Според евиденцијата, две деца, пред да дојдат во ВПД, биле во притвор (за кривично дело силување, разбојништво), односно во куќен притвор (за полов напад врз дете што не навршило 14 години). Примарни сторители се сторителите на кривичното дело убиство, од кои најмладиот има 16 години, а другите се на возраст од 19 или 20 години.

6.4. Сместување деца од женски пол во ВПД

Во 2021 година, со цел согледување на ситуацијата со женските деца на кои им е определена воспитната мерка упатување во ВПД, а кои се сместуваат во ВПД за женски лица во КПД Идризово, Народниот правобранител при посетата на оваа установа утврдил дека овие девојчиња се во постојан непосреден контакт со возрасни осуденички што издржуваат казна затвор.

Притоа, НП им укажал на одговорните лица во установата за наоѓање решение за преместување на женските деца во друга соодветна установа што ќе ги исполнува законските критериуми со цел успешно остварување на процесот на воспитување и превоспитување на овие девојчиња.

Народниот правобранител до надлежните органи упатил и препораки за соодветни измени во ЗИС во насока на исклучување на можноста за сместување женски деца во КПД Идризово.

Ваквиот предлог, своја рефлексија најде во најновиот предлог ЗИД на ЗИС, каде што е наведено дека воспитно-поправна установа е Воспитно-поправниот дом Тетово за машки и женски лица, а таа одредба има одложена примена и се планира да започне да се применува најдоцна во рок од 3 години од влегувањето во сила на измените и дополнувањата на ЗИС.

ВТОР ДЕЛ

АНАЛИЗА НА ИЗВЕШТАИ НА

РЕЛЕВАНТНИ ДОМАШНИ И СТРАНСКИ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ

7. НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Од достапните годишни извештаи на Народниот правобранител (во натамошниот текст: НП) може да се идентификуваат аспекти поврзани со извршувањето на санкциите, положбата на осудените лица и со одвивањето на третманот во установите.

Услови за престој во установите

Според податоците што се достапни од годишните извештаи на НП, тој повеќекратно укажува на тоа дека условите за издржување на казната затвор веќе подолг временски период се оценуваат како многу лоши и деградирачки, а она што особено загрижува е тоа што ваквата состојба не се должи секогаш на пренатрупаноста. НП повеќепати укажал на тоа дека условите за сместување во установите не се на потребното ниво и не одговараат на меѓународните стандарди што треба да се применуваат во поглед на почитување на човековите права.

Пренатрупаноста значително се намали со законите за амнестија, но во 2021 година, НП констатира дека пренатрупаноста повторно се појавува како проблем. Имено, во КПД Идризово, капацитетот е 900 лица, а во моментот на посета на НП биле затекнати 1 102 лица, слично како во КПД Штип, каде што капацитетот е за 160 лица, а биле сместени 227 лица. Во Годишниот извештај за 2022 година, НП констатира дека пренатрупаност се појавила и во Затворот Тетово.

Во КДП Идризово во 2022 година било констатирано дека состојбата е нехумана и деградирачка и надвор од стандардите што се однесуваат на затворската популација, бидејќи поради преполнетоста на затворските ќелии, дел од затворениците биле принудени да спијат на импровизирани кревети што имале по три ката, а дел од нив дури и на душеци во ходниците.

Намалени претставки за деградирачки третман од затворската полиција

Иако во претходните години имало повеќе претставки за заштита на правата на осудените лица поради случаи на нехуман и деградирачки третман, односно непрофесионално однесување на лицата вработени во Секторот за обезбедување, важно е да се наведе дека во Годишниот извештај за 2020 година, НП констатирал дека е намален бројот на претставки по овој основ.

Ваквата состојба треба да се толкува во контекст на измените на законодавството со кое се вовеле ново Одделение за постапување во случаи на нехуман и деградирачки третман од страна на затворската полиција во рамките на ОЈО ГОКК, како и одредбата од членот 91 во ЗИС од 2019 година.

Образование во установите

Во однос на образованието, НП укажува на тоа дека во КПУ и ВПУ не е воспоставен редовен образовен процес, иако била изработена Стратегија за развој на процесот на образование и учење во КПУ и ВПУ, која никогаш не била донесена. Проблемите со образованието во дел од нив се и меѓусекторски и претпоставуваат соработка на УИС со Министерството за образование и наука.

Здравствена заштита

НП потсетува дека здравствената заштита мора да се остварува на нивото што го бараат меѓународните стандарди. Во овој контекст, НП во подолг временски период го истакнува фактот дека здравствената заштита во установите не е функционална, дека не е обезбедена континуирана здравствена заштита на осудените лица, ниту, пак, е обезбеден доволен број соодветен и стручен медицински персонал, а затворските амбуланти не се опремени со сета неопходна медицинска опрема. Поради ваквите состојби се случува дополнителна дискриминација на осудените лица, па оние чии семејства може да им набават лекови, терапијата ја примаат навреме, а другите се принудени или да чекаат со месеци или да се согласат да примат терапија што има паралелно фармаколошко дејство. Овие проблеми, со оглед на многубројната затворска популација, се најизразени во КПД Идризово, но присутни се и во другите установи.

Загрижува податокот дека во повеќето казнено-поправни установи сè уште нема вработен медицински персонал, а здравствената грижа се обезбедува преку клиничките болници во градот каде што се сместени овие установи.

НП со право укажува на тоа дека треба сериозно да се сфати недостигот на специјалист психијатар во установите, поради што лицата по потреба се спроведуваат во локалните психијатриски одделенија, со што се зголемуваат финансиските трошоци за установите, а едновременно укажаната психијатриска помош се сведува на препишана медикаментозна терапија. Грижата за менталното здравје на осудените лица во установите мора да се подигне на повисоко ниво и да се обезбедат редовни психијатриски прегледи.

Во 2018 година, најголем дел од поплаките упатени до НП се однесувале на здравствената заштита. НП констатирал дека на почетокот на декември 2019 година, во КПД Идризово биле вработени стоматолог, сестра стоматолог и медицинска сестра, меѓутоа стоматолошката ординација не била опремена со потребната апаратура.

Во 2020 година, НП констатирал дека постапката за преземање на здравствените служби на КПУ од страна на Јавните здравствени установи траело многу долго и во тој период не било целосно спроведено.

Вложените напори резултирале со позитивна оценка што ја дал НП, а, имено, во 2021 година, НП констатирал дека Затвор Скопје, КПД Идризово, КПД Штип, Затвор Куманово и ВПД Тетово располагаат со добро опремени стоматолошки ординации.

Документи за идентификација

Врз основа на Годишниот извештај на НП од 2016 година во однос на избирачките права, констатирано е дека осудените лица немаат важечки лични документи и не може да го остварат своето право на глас. Со цел упатување на оваа состојба, од страна на УИС во текот на 2018 година се преземени мерки за добивање документи за идентификација.

Смртни случаи во КПУ и ВПУ

Во 2019 година, Народниот правобранител по сопствена иницијатива постапувал по добиени сознанија за 4 смртни случаи на затвореници, а продолжена била постапката по предметите за 6 смртни случаи на затвореници од 2018 година.

За два од случаите, постапката била во тек, а за сите останати, Основното јавно обвинителство известило дека не постојат индиции, ниту околности што упатуваат на тоа дека смртта се случила како резултат на кривично дело.

НП утврдил одолжување на постапката за доставување на обдукцискиот наод (протокол) од страна на Институтот за судска медицина, криминалистика и медицинска деонтологија до надлежниот јавен обвинител, па поради ова, и во 2019 година постапката за разјаснување на смртта на затвореник сè уште била во тек и се чекал одговор од надлежното јавно обвинителство.

Услови за издржување казна затвор во женското одделение во КПД Идризово

НП констатирал дека кај осуденички од женското одделение на КПД Идризово постоело незадоволство поради условите, особено поради неможноста да одржуваат лична хигиена, како и хигиена во просториите во кои издржуваат казна затвор.

Народниот правобранител спровел непосреден разговор со поголем дел од групата незадоволни затворенички, кои укажале на тоа дека немаат топла вода, тоалетите се затнувале и не функционирале, септичките јами во дворот не се чистеле редовно и дека поради неодржување на дворната површина, во собите имало комарци, муви, но и лебарки, тавтабити и сл.

Од установата бил доставен одговор дека се преземени мерки за решавање на наведените проблеми, но по повторниот увид на НП, утврдено било дека условите не се видно подобри, како во поглед на хигиената во тоалетите и во бањите, така и во однос на можноста за користење топла вода.

8. НАОДИ ОД ИЗВЕШТАЈОТ НА КОМИТЕТОТ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА ОД ТОРТУРА (КПТ)

КПТ остварил посета на затворите во РСМ во периодот од 7.12.2020 до 9.12.2020 година, при што примарната цел на посетата била да се разгледаат условите и третманот на лицата што издржуваат казна затвор во КПД Идризово и во истражниот оддел на Затворот Скопје.²¹

Просторни услови

КПТ постојано ја критикувал ситуацијата и утврдил дека третманот на затворениците во одредени крила на КПД Идризово може да се опише како нечовечки и понижувачки. Истовремено, според КПТ, потребно е во КПД Идризово да се зголеми кадровскиот состав на соодветно обучени затворски службеници со цел да се обезбедат ефективна контрола на установата и способност да им се понуди соодветен режим на затворениците.

По спроведената посета, КПТ констатирал подобрување во КПД Идризово, односно во новите единици на отворен и полуотворен режим, како и во одделното женско одделение, условите се оцениле како генерално прифатливи во однос на просторот за живеење, состојбата на мебелот и опремата, како и хигиенските услови во санитарните јазли.

Повеќе укажувања во Извештајот се однесуваат на просторните услови во КПД Идризово, а, имено, се нагласила потребата да му се обезбеди на секој затвореник да има минимум 4 м² површина за престој, со исклучок на санитарните јазли, но и подобрување на условите во затворениот дел во однос на поголема безбедност, хигиенски услови преку поправка на санитарните јазли, обезбедување доволно детергент и хигиенски производи, замена на уништените душеци, обезбедување чиста постелнина, искоренување на наездата на лебарки и други штетници, замена на скршените прозорски стакла и поправка на подот и покривот, обезбедување соодветно греење и вештачко осветлување во сите простории

²¹ Report to the Government of North Macedonia on the visit to North Macedonia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), CPT/Inf (2021) 18, <https://rm.coe.int/1680a359cb>.

каде што престојуваат осудените лица. Особено се укажува на итноста од поправка на опасните и импровизирани електрични инсталации во ќелиите на затворениот дел и во амбулантата. Неопходно е секој затвореник да има свој кревет. Истовремено, се укажува на итноста од целосно реновирање и одржување на зградата на т.н. амбуланта, во очекување на изградба на 74-креветната здравствена единица.

Имајќи ја предвид лошата состојба, КПП бара од властите на Северна Македонија да преземат итни чекори за затворање на старото полуотворено одделение и сите затвореници оттаму да се префрлат во новата полуотворена единица.

Здравствена заштита

КПП е особено загрижен и за здравствената заштита, па, во таа смисла, очекува Министерството за здравство да преземе итни чекори за решавање на долгогодишните неспроведени мерки во врска со неговата одговорност за обезбедување квалитетна здравствена заштита на затворениците. Притоа, КПП укажува на потребата Министерството за здравство да ја разгледа можноста за создавање единица на централно ниво што би била задолжена за координација на активностите на сите ЈЗУ во областа на здравствената заштита во затворите. Со цел да се обезбеди ефективна здравствена заштита, КПП очекува Министерството за здравство да направи процена на минималните нивоа на персонал во секоја затворска установа, стимулативен план за регрутирање здравствен персонал (т. е. општи лекари и медицински сестри), како и сертификација на здравствените простории што се наоѓаат во установите.

Со цел да се проверат мерките и активностите што ги преземаат националните власти, во периодот од 2.10.2023 до 12.10.2023 година КПП спроведе периодична посета²² за која сè уште не е изготвен извештај.

9. УКАЖУВАЊА НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ВО ОДНОС НА ЗАТВОРСКИОТ СИСТЕМ

Во извештаите за напредокот на државата, кои ги подготвува Европската комисија (во натамошниот текст: ЕК), редовно се прави осврт на состојбите во затворите, преземените мерки и активности и она што се очекува да биде преземено во иднина. За целите на оваа Анализа, ќе се направи краток и сумарен осврт на укажувањата содржани во Извештајот за 2023 година.²³

²² <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-carries-out-periodic-visit-to-north-macedonia>

²³ North Macedonia 2023 Report, Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 693 final, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_693%20North%20Macedonia%20report.pdf.

Условите во КПУ

ЕК нотира дека состојбата во затворите сè уште е многу сериозна и не е во согласност со меѓународните стандарди. Притоа, посебно нагласува дека судската практика на ЕСЧП покажува дека лошите услови во затворите може да се сметаат како основа за повреда на членот 3 за забрана на тортура. Исто така, сериозна загриженост предизвикува фактот што државата не ги исполнила препораките дадени од страна на КПТ во однос на третманот на притворени и осудени лица.

За да биде целосно имплементирана, Стратегијата за развој на затворскиот систем 2021-2025 година бара средства, дополнителен кадар и политичка посветеност, па во тој контекст се констатира дека правната рамка за заштита на основните права е делумно усогласена со правото на ЕУ и со европските стандарди за основните права.

Загрижува тоа што препораките од минатата година биле адресирани само делумно и остануваат валидни, па од државата се очекува да вложи особени напори да ги надмине тешките услови во затворите и да се засилат напорите за промовирање алтернативи на затворање.

ЕК укажува на тоа дека позитивно е тоа што инфраструктурата била реновирана и подобрена во голем број затворски објекти, но дека условите во делови од КПД Идризово и другите притворски установи од затворскиот систем остануваат нехумани, а како приоритет се наведува итноста од реновирање на најзапуштената зграда во КПД Идризово.

Пријавената пренатрупаност предизвикува дополнителна загриженост кај затворската популација.

Ефективност на надворешниот механизам за контрола

ЕК констатира дека механизмот за надворешен надзор за полицијата, вклучително и затворската полиција, сè уште не е целосно функционален, а тројцата претставници на граѓанските организации сè уште не се избрани од страна на Парламентот.

Специјалното одделение за истрага и гонење на кривични дела во рамките на ОЈО ГОКК извршени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција е оперативно, но недостигот на соодветен персонал ја попречува неговата ефикасност.

Во 2022 година, затворите поднеле 129 извештаи за употребата на присилба спрема осудени лица до УИС.

Здравствена заштита

Меѓу прашањата што долги години се наведуваат како недостаток што националните власти мора да го адресираат е и отсуството на ефективен систем на здравствена заштита во затворите.

Квалитет на избраниот кадар во КПУ

Именувањето нов вршител на должноста началник на Управата за извршување на санкциите и вршител на должноста директор на затворот Идризово беше позитивен чекор, земајќи ги предвид нивните релевантни професионални средини. Сепак, барањата од Законот за извршување на санкциите во 2019 година за избор на раководство на затворот не беа доследно применувани.

Мониторинг и надзор во установи за деца

Поаѓајќи од ранливоста на децата, која е особено нагласена кога тие се наоѓаат во институција, ЕК укажува на неопходноста од постоење редовен мониторинг и надзор на ВПД Тетово и КПУ Охрид, каде што се сместени деца на кои им е изречена воспитна мерка упатување во ВПД, односно деца што се наоѓаат на издржување казна затвор.

Целта на мониторингот и надзорот е да се осигури дека властите обезбедуваат соодветна заштита и други услуги за децата што се наоѓаат во овие установи.

ТРЕТ ДЕЛ

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

10. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

1. Методолошката неизедначеност на годишните извештаи на институциите ги отежнуваат анализирањето и компарирањето на податоците.
2. Тренд на намалување на затвореничката популација, но со непропорционално зголемување на бројот на вработени во КПУ, особено во затворската полиција, што укажува на недоволно ефикасно распределени ресурси.
3. Растечки тренд на женската затвореничка популација и зголемен број неписмени осудени лица, што укажува на нови предизвици во образовниот и третманскиот систем.
4. Загрижувачка застапеност на рецидивисти, особено кај имотниот криминал и делата поврзани со дроги, што сигнализира ограничена ефикасност на третманските програми и ресоцијализацијата.
5. Недоволна реализација на образовни и стручни програми, и покрај формалното признавање на нивното значење во националните стратегии и законодавството.
6. Ниско ниво на здравствена заштита, со недостиг од медицински кадар и опрема, што особено се одразува врз менталното здравје на осудените.
7. Недоволен третман за деца во судир со законот, со алармантно ниска возраст при влез во ВПД и претходно неуспешни воспитни мерки.
8. Меѓународни и национални тела (Совет на Европа, ЕК, КПТ, Народен правобранител) постојано укажуваат на истите структурни слабости, што укажува на слаба институционална отпорност и имплементација.

11. ПРЕПОРАКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА СОСТОЈБИТЕ

1. Стратешка реорганизација на човечките ресурси во КПУ, со зголемување на бројот и квалитетот на кадарот во секторот за ресоцијализација, наместо фокус на обезбедување.
2. Продолжување со обуки на новопримени лица во КПУ и ВПУ.
3. Продолжување со континуирани обуки на вработените лица во КПУ и ВПУ.
4. Контакти на деца со родители што се во установата и контакти на деца што се во судир со законот со своите родители.

5. Воспоставување функционален и задолжителен образовен систем во затворите, со акцент на неписмените и младите осудени лица, и донесување на Стратегијата за образование на осудени лица.
6. Развивање систем на стручно оспособување со редовни програми прилагодени на пазарот на труд, особено за лица без основно образование.
7. Зголемување на бројот на ресоцијализациски програми и поддршка за работа како дел од третманот, со надворешна вклученост на јавни и приватни институции.
8. Следење на изедначената методологија при изготвување на годишните извештаи на институциите, со што ќе се овозможи компарабилност на податоци за подолги временски периоди.
9. Унапредување на системот за здравствена заштита, со вработување специјализиран медицински персонал, опремување на здравствени простории и обезбедување на психијатриска поддршка.
10. Реформа на системот за работа со деца во судир со законот, преку јасна правна забрана за нивно сместување со возрасни, редовен мониторинг и навремена интервенција по воспитните мерки.
11. Контакти на деца во судир со законот со своите родители може да се оствари како посебен облик на социјална услуга, за која е потребна измена на Законот за социјална заштита. Овие контакти се од суштинско значење за ресоцијализација и успешна реинтеграција на детето што е во судир со законот по напуштањето на установата.
12. Зајакнување на меѓуресорската соработка за стратешката определба лекарите што ординираат во КПУ и ВПУ да бидат вработени во центрите за јавно здравје и да бидат упатени во установите определен број денови во текот на неделата, со цел да го даде очекуваниот резултат.
13. Целосна имплементација на Националната стратегија за развој на пенитенцијарниот систем, со одговорна координација меѓу институциите, финансиска поддршка и отчетност.
14. Континуирана поддршка и заштита на децата чии родители се во затвор, согласно Препораката CM/Rec(2018)5 на Комитетот на министри на Советот на Европа до државите членки за децата на родители во затвор. Неопходно е обезбедување пристап до информации, психосоцијална поддршка, зачувување на контактот со родителите во услови што го штитат најдобриот интерес на детето, како и спречување на стигматизација и дискриминација.
15. Реализација на препораките од меѓународните тела, особено КПТ и Европската комисија, како дел од поширокиот процес на приближување кон стандардите на ЕУ и Советот на Европа.